

Нідзельська Юлія Михайлівна 

канд. філол. наук, доцент

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ

Перш за все, варто сказати, що терміни як важливі одиниці мовлення викликають справжню зацікавленість серед сучасних мовознавців. Саме ретельне вивчення їх основних характеристик допоможе краще зрозуміти сутність аналізованих явищ, їх значення та базові функції. Пильну увагу щодо сутності терміну було приділено багатьма науковцями, серед них варто назвати таких вчених: Т. Кияка, В. Карабана, Г. Хацер, В. Гапонову та інших.

Переклад вважається точним відтворенням оригінального терміна засобами іншої мови за умови збереження змісту й стилю, ця єдність відтворюється на іншій мовній основі, через це перетворюється на нову єдність, яка є властивою мові перекладу. Для повної передачі поняття оригіналу варто не тільки знаходити в мові перекладу адекватні терміни та відповідні лексичні одиниці, а також і обирати потрібні граматичні форми, стилістичні чинники [4, с. 106].

У теорії та практиці перекладу існує думка, що головні труднощі перекладу пов'язані не з перекладом окремих термінів, котрі зафіксовані у термінологічному словнику, а саме з передачею правильного змісту кожної фрази. Йому, а точніше терміну, не завжди відповідає дослівний переклад. Отже, для цього необхідно певне знання предмета, про який йдеться. Крім того, варто погодитися з тим, що умовою правильного перекладу, тобто вибору потрібного слова з низки слів, котрі слугують передачею терміну оригіналу в різних його значеннях, є правильне розуміння того, про що йдеться у конкретній ситуації життя, у конкретному контексті, іншими словами, знання явищ дійсності та їх назв. Очевидно, що перекладачу може значною мірою допомогти обізнаність з асоціативними зв'язками термінологічних морфем, крім того, афіксальними особливостями деяких термінів.

Варто зробити акцент на тому, що специфіка науково-технічного перекладу зводиться до специфіки передачі мовних, стилістичних особливостей, які притаманні жанрам науково-технічної літератури. Багато хто з мовознавців характеризують такий вид перекладу як особливий різновид діяльності, який визначається, перш за все, своїми функціональними, а не стилістичними або жанровими особливостями. Окрім професійних функцій, цільових установок існують, як це добре відомо, два види перекладу усний і письмовий. Кожен з них може бути поділеним на підтипи, у свою чергу, як-от наприклад: усний переклад є синхронним чи перекладом із листа, як це було підкреслено вченим Т. Кияком [4, с. 107].

До того ж, вказаним нами науковцем було представлено низку традиційних рекомендацій перекладу, котрі стосуються саме термінологічних аспектів перекладу. Відтак, необхідно розглянути деякі з них, таким чином, в перекладі повинні використовуватися терміни, які затверджені відповідними державними стандартами; якщо в тексті оригіналу є термін, який не зафіксований у науково-технічних словниках, тоді перекладач повинен сам підібрати перекладний еквівалент, використовуючи довідкову літературу; у крайньому випадку термін можна перекласти описовим шляхом; також у тексті перекладу варто уникати синонімічного використання термінологічних одиниць; терміни, символи або ж скорочення повинні бути уніфікованими; до того ж, назви латиною не перекладаються, вони залишаються в первинному вигляді; крім того, не допускається скорочення термінів, яке є довільним; одиниці фізичних величин, спеціальні знаки обов'язково повинні відповідати технічним стандартам [4, с. 108].

Терміном вважають емоційно нейтральне слово чи словосполучення, яке використовується для точного визначення понять або ж назв предметів [5, с. 255]. Окрім того, доречним є зробити акцент на тому, що переклад термінів вимагає знань у тій сфері, до якої належить відповідний текст, який перекладається, також розуміння термінів англійської мови та української мови. Більше того, у процесі перекладу важливе значення має взаємодія терміна із контекстом, завдяки цьому і можливо визначити значення слова [5, с. 257].

Як це досить влучно підкреслено у науковій праці О. Герасимової, терміни повинні зберігати такі властивості: абстрагований характер, однозначність, систематичність. Але перекладознавцям водночас варто пам'ятати про те, що велика кількість термінів і термінологічних систем, як лінгвістичні знаки, мають певні недоліки. Відтак, ними вважаються саме такі: багатозначність, синонімія, обтяженість термінології іноземними термінами, суперечності термінів поняттям, а також інші [2, с. 180].

Через виникнення нових наук, відкриття нових явищ можуть виникати значні труднощі визначення загальнонаукової, галузевої, вузькоспеціальної термінології. До загальнонаукових і загальнотехнічних термінів варто відносити терміни, котрі зазвичай використовують у межах декількох галузях науки. Галузеві терміни є такими термінами, які використовуються у межах певної окремої галузі знань виключно. Вузькоспеціальні терміни натомість вважають такими термінами, які є характерними для певної спеціальності у конкретній галузі [5, с. 260; 2, с. 181].

За своєю будовою, як терміни поділяються на: прості, які складаються з одного слова: *forgery*, тобто шахрайство, *fine*, що означає штраф; складні терміни складаються з двох слів, їх пишуть разом або через дефіс, наприклад: *gateway*, тобто ворота, *endpaper*, що має значення форзац; терміни-словосполучення, у свою чергу вони складаються із декількох компонентів, слів: *border check*, що означає прикордонна перевірка, *asylum applicant*, що має значення заявник на статус біженця та ін. [5, с. 256. 2, с. 181].

До речі, нерідко зустрічаються багатозначні терміни, саме вони мають різні значення не лише в різних галузях науки та техніки, а навіть в одній галузі, як перший приклад вказано *serviceman*, що означає військовослужбовець; механік з ремонту обладнання; працівник бензозаправної станції; як другий приклад вказано *check*, тобто перевірка; позначка; перешкода; номерок у гардеробі; рахунок у ресторані [1, с. 72], отже, ми, іншими словами, має можливість спостерігати у такому контексті полісемантику.

Під час перекладу текстів, які містять терміни, як правило, виникають певні труднощі, вони з'являються через деякі невідповідності мови оригіналу та мови перекладу. Така ситуація може бути зумовленою низкою аспектів, а саме: відсутність аналогії між поняттям і реалією, невідповідність або неповним збіг значень певних термінів, наявністю багатьох аббревіатур, скорочень, які є складними для декодування, низкою сленгізмів, професіоналізмів тощо.

Досить часто у наукових працях, які присвячено саме перекладацькому аналізу, представлено основні прийоми перекладу термінів: описовий переклад, він є передачею слова за допомогою детальнішого пояснення значення слова. Таким чином, цей прийом використовують у випадку відсутності відповідного значення слова у словнику і в українській мові. Наприклад: *custom sterminals*, що має значення та перекладається як митні термінали, де здійснюється митний контроль; переклад за допомогою використання родового відмінка, як приклад представлено *Schengen States*, тобто країни шенгенської групи; калькування, або дослівний переклад, такий спосіб є перекладом англійського слова або виразу шляхом точної передачі його засобами української мови, наприклад: *Customs Service*, що перекладають митна служба; *line watermark*, тобто лінійний водяний знак; транскрибування, цей спосіб перекладу є, як правило, передачею вимови англійського слова за допомогою українських літер, є передачею фонетичного вигляду. Його нерідко

застосовують як основний прийом перекладу при відтворенні імен, назв різних компаній. Наприклад: *Polaris* – це Поляріс; транслітерацію пояснюють як передачу літерами українського письма літер англійського письма, до того ж, це не залежить від вимови англійського слова, наприклад: *confiscation*, тобто конфіскація; а от *migrant* – це мігрант. Варто зробити акцент на тому, що прийом транслітерації можна використовувати саме у тих випадках, коли реалія, яку потрібно відтворити, в її англійському звучанні викликає в україномовного реципієнта чіткі асоціації; також підкреслено існування перекладу за допомогою використання різних прийменників, наприклад, словосполучення *confinement facility* має значення та перекладається як місце утримання під арештом; *a barrier sentry* означає вартового біля шлагбауму [5, с. 260; 2, с. 181].

Як це вказано у науковій розвідці Г. Хацер, подвійний зміст у науково-технічному перекладі є неприпустимим. Зі свого боку, ми хочемо додати, що неоднозначність термінів є важливою перешкодою для створення адекватного перекладу матеріалів різних галузей. Стиль написання у межах науково-технічного перекладу повинен повністю відповідати формально-логічному стилю мови цього різновиду літератури; йдеться про точність, не буквализм перекладу; грамотність певного перекладу, тобто це коли існує відповідність всім нормам мови перекладу; а також адекватність передачі певного лексичного матеріалу [6, с. 87].

У процесі перекладу терміна, як це підкреслено А. Коваленко, спостерігають два етапи, а саме: визначення значення терміна в контексті; переклад значення на українську мову [5, с. 258]. Закономірним є той факт, що значні складнощі у зазначених процесах перекладу створюють саме терміни, до складу яких входять групи слів, тобто які є багатокomпонентними утвореннями.

Як відомо, переклад складних термінів складається з таких основних двох процедур, а саме: аналітичної і синтетичної. Значну роль у процесі перекладу словосполучень відіграє перший етап, він є перекладом його окремих компонентів. Задля цього потрібно правильно визначити структурні частини складного терміна, адже ними можуть стати не тільки слова, але й словосполучення, які є у структурі складного терміну [3; 6, с. 88]. Другий етап перекладу звичайно передбачає вибудування компонентів у залежності від певних семантичних відносин, отримання фінального варіанту перекладу складного терміну. Існує ціла низка термінів-словосполучень, котрі не допускають дослівного перекладу, хоч вони і мають еквіваленти у рідній мові. Таким чином, окремі елементи вказаних вище термінів відрізняються від компонентів еквівалента рідною мовою. Такі терміни часто можна зустріти у банківській термінології, наприклад: *account balance*, що перекладають як залишок на рахунку [6, с.88].

Адекватність є співвідношенням вихідного та кінцевого текстів, при ньому враховується ціль перекладу. Переклад текстів річних банківських звітів, як це підкреслено Г. Хацер, можна вважати адекватним тоді, якщо правильно перекладено всі терміни, їхнє сполучення [6, с. 87].

Ми, у свою чергу, також підтримуємо точку зору Т. Кияка, адже цей мовознавець ретельно досліджував терміни та специфіку їх перекладу, він зазначив, що різні види перекладу вимагають різних підходів щодо передачі семантики термінологічних одиниць. Потрібно брати до уваги класифікацію одиниць науковотехнічного тексту на вузькоспеціальну лексику, загальнонаукову термінолексику, периферійну термінологію, а також на загальноповсякденні слова [4, с. 108].

У своєму науковому дослідженні Г. Хацер підкреслила, що серед банківських термінів-словосполучень переважають саме двокомпонентні, а найменш частотними є чотирикомпонентні [6, с. 87]. До того ж, філологиня у своєму дослідженні робить певні важливі висновки, які є дотичними до нашої розвідки, зокрема було зазначено, що переклад англійської банківської термінології має низку рис, що є характерними для цього

різновиду лексичних одиниць. Отже, при перекладі використовують такі прийоми: морфологічна та синтаксична трансформації, синтаксична транспозиція та калькування.

Однак, цілком очевидним є той факт, який є підсумковим у нашому дослідженні, що для того, щоб досягти адекватного перекладу часто доведеться поєднувати різні способи перекладу.

Список використаних джерел:

1. Англо-українсько-російський словник прикордонних термінів. Укл.: Гапонова В.М., Н.С. Назаренко. 2011. 460 с.
2. Герасімова О. М. Особливості перекладу термінів (на прикладі прикордонного дискурсу) Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. № 22, 2016. С. 180-182.
3. Карабан В. І. Переклад англійської технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2004. 574 с.
4. Кияк Т. Р. *Функції та переклад термінів у фахових текстах*. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Вип.32, 2007. С. 104-108.
5. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: навчальний посібник. К. : Книга, 2001. 290 с.
6. Хацер Г. О. Особливості перекладу термінів-словосполучень та складних термінів (на прикладі текстів банківських звітів). Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності “Львівський філологічний часопис” № 1, 2017. С. 86-89.